

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29.03.1985, sp. zn. 6 Cz 12/85, ECLI:CZ:NS:1985:6.CZ.12.1985.1

Číslo: 10/1987

Právní věta: Nároky pracovníků, které vyplývají z právní úpravy podle ustanovení vyhlášky č. 140/1968 Sb., o pracovních úlevách a hospodářském zabezpečení studujících při zaměstnání, nejsou závislé na uzavření dohody podle ustanovení § 143 odst. 1 a 2 zák. práce. Pokud organizace poskytla pracovníkovi plnění v rozporu s ustanovením uvedené vyhlášky, je třeba posuzovat její nárok na vrácení neprávem vyplacených částek podle ustanovení § 243 odst. 3 zák. práce o neoprávněně získaném majetkovém prospěchu. Při posuzování platnosti dohody podle ustanovení § 143 zák. práce je třeba posoudit také to, zda některá plnění nebyla poskytnuta v rozporu s ustanoveními vyhlášky č. 140/1968 Sb.

Soud: Nejvyšší soud České soc. rep.

Datum rozhodnutí: 29.03.1985

Spisová značka: 6 Cz 12/85

Číslo rozhodnutí: 10

Číslo sešitu: 2-3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Neoprávněný majetkový prospěch, Pracovní poměr

Předpisy: 140/1968 Sb. § 143 ods. 1
§ 143 ods. 2 65/1965 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalující organizace se domáhala vůči žalovanému vydání neoprávněného prospěchu v částce 8123,- Kčs. V žalobě zejména uvedla, že její právní předchůdkyně uzavřela se žalovaným 6. 4. 1976 dohodu, v níž se zavázala žalovanému umožnit studium při zaměstnání na právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a poskytovat mu pracovní úlevy a hospodářské zabezpečení podle ustanovení § 4 vyhlášky č. 140/1968 Sb. Žalovaný se zavázal setrvat v organizaci 3 roky po ukončení studia a pro případ nesplnění tohoto závazku vrátit organizaci poměrnou část nákladů spojených se studiem s výjimkou případů rozvázání pracovního poměru uvedených v ustanovení § 143 odst. 4 a 5 zák. práce. Žalovaný neukončil řádně 4. ročník dálkového studia, který navíc opakoval. Tyto skutečnosti neoznámil a od března do června 1980 neprávem čerpal pracovní volno s náhradou mzdy. Žalující organizace dne 24. 7. 1980 rozhodla o odnětí pracovní úlevy a hospodářského zabezpečení žalovanému.

Okresní soud v Náchodě rozsudkem uložil žalovanému povinnost zaplatit žalující organizaci 8123,- Kčs s 3 úrokem od 5. 8. 1980 do zaplacení, když dospěl k závěru, že žaloba je důvodná. Žalovaný v

době od března do června 1980, kdy čerpal pracovní volno s náhradou mzdy, žádnou zkoušku v opakovaném 4. ročníku nesložil a nesplnil podmínky pro postup do 5. ročníku. Získal proto náhradu mzdy ve výši 8123,- Kčs neoprávněně, čehož si byl vědom. Soud prvního stupně dovodil, že povinnost žalovaného k úhradě této částky nevyplývá ze speciálního ustanovení § 143 zák. práce, ale z ustanovení § 243 zák. práce, neboť jde o vydání neoprávněného majetkového

K odvolání žalovaného krajský soud v Hradci Králové svým rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu zamítl. K odůvodnění svého rozhodnutí především uvedl, že dohoda účastníků uzavřená ve smyslu ustanovení § 143 zák. práce 6. 4. 1976 je neplatná, neboť neobsahuje ani druh nákladů, které žalovaný bude povinen uhradit, pokud nesplní svůj závazek setrvat v organizaci v pracovním poměru, ani nejvyšší celkovou částku, do které lze na něm tuto náhradu požadovat. Dovodil, že za této situace žalující organizace poskytovala náhrady z neplatného právního úkonu. Žalovaný tak získal neoprávněný majetkový prospěch podle ustanovení § 243 odst. 2 zák. práce, který však není povinen vydat, protože nebylo prokázáno, že by věděl nebo musel z okolností předpokládat, že jde ve smyslu ustanovení § 243 odst. 3 zák. práce o částky nesprávně určené nebo omylem vyplacené. Dodal, že žalující organizace nemůže požadovat vrácení vyplacených částek ani na základě ze 6. 4. 1976, neboť ta nepamatovala na úhradu vynaložených nákladů pro případ skončení pracovního poměru před získáním nebo zvýšením kvalifikace.

Nejvyšší soud ČSR rozhodl o stížnosti pro porušení zákona, kterou podal generální prokurátor ČSR, tak, že uvedeným rozsudkem odvolacího soudu byl porušen zákon.

Z odůvodnění:

Získal-li pracovník na úkor organizace neoprávněný majetkový prospěch, musí jej podle ustanovení § 243 odst. 1 zák. práce vydat. Neoprávněným majetkovým prospěchem podle ustanovení § 243 odst. 2 zák. práce je prospěch získaný plněním bez právního důvodu nebo plněním z neplatného právního úkonu.

Vrácení neprávem vyplacených částek může však organizace podle ustanovení § 243 odst. 3 zák. práce na pracovníku požadovat, věděl-li nebo musel z okolností předpokládat, že jde o částky nesprávně nebo omylem vyplacené, a to do jednoho roku ode dne, kdy zjistila, že částky byly nesprávně určeny nebo omylem vyplaceny, a nejdéle do tří let od jejich výplaty.

Odvolací soud v projednávané věci učinil správný předběžný závěr, že dohoda účastníků ze 6. 4. 1976 je vzhledem k ustanovení § 143 odst. 2 písm. c) zák. práce neplatná (především proto se vrácení částek nemohlo řídit touto dohodou). Nesprávně však následně dovodil, že z tohoto důvodu žalující organizace žalovanému plnila (poskytovala pracovní úlevy a hospodářské zabezpečení) z neplatného právního úkonu. Přehlédl zřejmě, že dohoda organizace a pracovníka uzavřená podle ustanovení § 143 odst. 1 a 2 zák. práce (stabilizační nebo náhradová dohoda) neřeší vlastní poskytování pracovních úlev a hospodářského zabezpečení. To upravuje zvláštní právní předpis, jímž je vyhláška č. 140/1968 Sb.

Podle ustanovení § 1 odst. 2 vyhlášky č. 140/1968 Sb. náležejí pracovní úlevy a hospodářské zabezpečení studujícím při zaměstnání, jestliže jejich organizace se studiem vyslovila souhlas. Jde tedy o nároky pracovníků, které nejsou závislé na uzavření dohody podle ustanovení § 143 odst. 1 a 2 zák. práce (srov. též argumentaci ustanovení § 143 odst. 1 zák. práce „... organizace může s pracovníkem uzavřít dohodu...“). Vyhláška č. 140/1968 Sb. však neupravuje povinnost pracovníka studujícího při zaměstnání vrátit organizaci za stanovených podmínek hodnotu poskytnutých pracovních úlev a hospodářského zabezpečení. Pouze v ustanovení § 17 této vyhlášky se zakotvuje, že tyto úlevy a zabezpečení se odejmou studujícímu, který ve stanoveném termínu nevykonal s úspěchem zkoušky předepsané pro příslušný školní rok, že se však znovu poskytnou po úspěšném

vykonání opravných zkoušek a že v odůvodněných případech může organizace po projednání se závodním výborem ROH a příslušným vzdělávacím zařízením pracovní úlevy a hospodářské zabezpečení studujícímu ponechat. Výkladem tohoto ustanovení, které je uvedeno rubrikou „Trvání pracovních úlev a hospodářského zabezpečení“, je třeba dovodit, že odnětí se netýká těch úlev a zabezpečení, které byly již pracovníku poskytnuty. To ovšem neznamená, že za určitých podmínek není pracovník povinen (i bez dohody uzavřené podle § 143 odst. 1 a 2 zák. práce) vrátit organizaci hodnotu poskytnutých pracovních úlev a hospodářského zabezpečení. Může jít zejména o poskytnutí pracovního volna s náhradou mzdy, na které neměl pracovník podle ustanovení vyhlášky č. 140/1968 Sb. buď vůbec nárok, nebo měl sice nárok, ale pouze v menším rozsahu. Částky takto omylem vyplacené nebo nesprávně určené (§ 243 odst. 3 zák. práce) představují neoprávněný majetkový prospěch získaný plněním zcela nebo zčásti bez právního důvodu ve smyslu ustanovení § 243 odst. 2 zák. práce.

Při dálkovém studiu na vysoké škole organizace poskytnou podle ustanovení § 4 písm. b) až e) vyhlášky 140/1968 Sb. studujícím pracovní volno s náhradou mzdy v rozsahu 14 dnů v každém školním roce, 2 dnů na přípravu a vykonání každé zkoušky, 5 dnů ve školním roce k účasti na studijních soustředěních, jsou-li součástí učebního plánu, a 80 dnů na přípravu a vykonání státní závěrečné zkoušky. Nevyčerpané volno nelze podle ustanovení § 9 odst. 2 uvedené vyhlášky převádět do jiného školního roku s výjimkou volna stanoveného na přípravu a vykonání státních závěrečných zkoušek, které se poskytuje zpravidla v posledním roce studia. V této souvislosti je nutno mít na zřeteli, že pracovní volno se studujícímu při zaměstnání poskytuje pro určité účely. Pokud tedy pracovník volno pro tyto účely nevyužívá, není důvod pro jeho poskytování. Pracovní volno v rozsahu 2 dnů náleží na přípravu a vykonání každé předepsané zkoušky (pro školní rok či semestr), avšak jen jednou. Proto jestliže pracovník určitou zkoušku opakuje a vyčerpal-li ke zkoušce, při níž neuspěl, 2 dny tohoto volna, nemá již na další pracovní volno k opakované zkoušce nárok. Vyšší nebo další pracovní úlevy a hospodářské zabezpečení, než jsou výslovně upravena, mohou organizace poskytnout podle ustanovení § 18 vyhlášky č. 140/1968 Sb. jen v případech odůvodněných jejich kádrovou potřebou nebo potřebou studujícího při zaměstnání, která je hodna zvláštního zřetele.

V projednávané věci žalující organizace v průběhu řízení před soudem prvního stupně upřesnila, že požaduje vydání neoprávněného prospěchu ve výši 8123,- Kčs, odpovídající náhradě mzdy vyplacené žalovanému za dobu od března do června 1980. Bylo proto třeba posoudit, jaké nároky na pracovní úlevy a hospodářské zabezpečení žalovanému vznikly se zřetelem na studijní povinnosti ve školním roce, zahrnujícím uvedené období, jaké úlevy a zabezpečení v tomto období skutečně žalovaný čerpal, případně zda některé nebyly poskytnuty jako nenárokové (§ 18 vyhlášky č. 140/1968 Sb.). Pokud částka 8123,- Kčs náhrady mzdy či určitá její část byla omylem vyplacena nebo nesprávně určena, bylo třeba ještě posoudit, zda to žalovaný věděl nebo z okolností celého případu musel předpokládat. Odvolací soud v důsledku nesprávného právního názoru se při přezkoumávání rozsudku soudu prvního stupně věcí z uvedených hledisek nezabýval.

Z toho, co bylo uvedeno, tedy vyplývá, že rozsudkem odvolacího soudu byl porušen zákon v ustanovení § 243 odst. 1 až 3 zák. práce v souvislosti s ustanovením § 1 odst. 2, § 4, § 9 odst. 2, § 17 a § 18 vyhlášky č. 140/1968 Sb. Proto byl jeho rozsudek zrušen (§ 242 odst. 1 o. s. ř.) a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí.